

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2\(100\)-24-31](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2021-2(100)-24-31)

УДК 7.071.5 : 37.018.43 : 373

Боднарюк Людмила Степанівна,

заслужений учитель України, учитель музичного мистецтва та мистецтва,
Виноградівська загальноосвітня школа I–III ступенів № 8, м. Виноградів,
Закарпатська область, Україна, miendzhull21@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0001-5731-3970>

НАВЧАЄМО МИСТЕЦТВА У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ

Актуалізується проблема дистанційного навчання музичного мистецтва і мистецтва учнів у закладах загальної середньої освіти. Організацію дистанційного навчання подано у вигляді правил, що послідовно розкривають етапи його реалізації у школі під час карантину та дозволяють забезпечувати ефективне опанування учнями музичного мистецтва і мистецтва. Висвітлено інтернет-платформи, форми взаємодії учасників освітнього процесу та наведено розроблені авторкою варіанти і приклади завдань, види оцінювання, апробовані нею під час дистанційного навчання у 2020–2021 роках.

Ключові слова: музичне мистецтво, мистецтво, дистанційне навчання, он-лайн-платформи, відеороки, взаємодія вчителя, учнів і батьків.

Мільйони школярів у світі закінчили минулий навчальний рік у форматі дистанційного навчання. У березні 2020 р. переважна більшість із них взяли участь в імprovізованому «експерименті», коли школи зачинилися через стрімке поширення коронавірусної інфекції. Світова пандемія спричинила багато нових викликів не тільки перед учнями, а й у перед освітянами. У стислий термін вчителі були змушені зрозуміти, як перетворити очні уроки в дистанційні і запровадити новий формат навчання – з допомогою інтернет-мережі. Кожен учитель самотужки робив у цьому напрямі поступальні кроки, які не завжди були ефективними. Виявилася неготовність багатьох учителів швидко освоювати онлайн-технології та запроваджувати освітній процес «по-новому». Вважаємо, що слід проаналізувати весняний період 2020/2021 навчального року, виявити ризики дистанційного навчання й водночас побачити «плю-

си» та можливості, вдосконалити його організацію, якщо в ньому буде потреба надалі.

Щоб рухатись за оптимістичним сценарієм, нам слід усвідомити, що ефективне навчання з використанням інтернет-мережі передбачає не лише розміщення та надсилання завдань у viber-групах, так само як успішний фільм передбачає не лише текстовий сценарій. Це зміна позиції вчителів, які стають більш кваліфікованими і гнучкими в нових реаліях, розвиваючи «soft skills».

«Дистанційне навчання – це не те саме, що й онлайн-навчання», – стверджує Аругіс Фостер, доктор філософії, професор технологій навчання в університеті Дрекселя (США) [17].

Справжнє навчання в інтернеті відбувається на цифрових платформах, розроблених для цієї мети, часто з персоналізованим змістом для кожного учня (студента) та варіантами використання обраних ним цифрових інструментів.

На жаль, далеко не всі учні отримали дієві алгоритми дистанційного навчання, оскільки не було розроблено чітких правил, конкретних критеріїв і вимог; не відслідковувався процес; не надавалась підтримка (у вигляді інструкцій, пояснень учителя) учням та батькам у використанні цифрових пристроїв; заважало також незнання і невміння багатьох учителів користуватися он-лайн-платформами.

Слід зазначити, що тема дистанційного навчання учнів і студентів є чи не найактуальнішою за останній рік, що спричинює дискусії серед науковців і практиків. Вітчизняні практики потребують ґрунтовних досліджень. Так, зокрема, у посібнику «Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи» висвітлюється нормативно-правове забезпечення дистанційного навчання та шляхи його подальшого розвитку, подано методичні рекомендації до впровадження в дошкільній, середній освіті. Представлено результати соціологічного дослідження вивчення стану дистанційного навчання у місті Києві, а також визначено цифрові інструменти для забезпечення дистанційного та змішаного навчання, створення електронних освітніх ресурсів, надано поради учням, вчителям та батькам [4].

Запровадження ефективного дистанційного навчання у різних аспектах цієї проблеми розглядають у своїх роботах зарубіжні дослідники [8–13; 16]. Зокрема, професор Освітнього коледжу Державного університету Північної Кароліни (США) Glenn M. Kleiman пропонує свої варіанти покращення ефективності дистанційного навчання: 1) потужна присутність в інтернеті та постійний зв'язок зі своїми учнями (студентами), використовуючи для цього різні форми спілкування – відеоконференції, синхронне спілкування в режимі реального часу та спілкування на форумах (асинхронне), а також інструменти співпраці та соціальних медіа. Такий зв'язок допомагає учням (студентам) підтримувати взаємодію зі своїми вчителями та однокласниками; 2) чіткі очікування, інструкції та вказівки, які є найбільш важливими, коли вчитель немає в класній кімнаті, щоб спостерігати за учнями під час їхньої роботи.

Це може допомогти учням стати більш самоорієнтованими; 3) ресурси для підтримки навчання, включаючи «мікролекції», де матеріал розділено на невеликі, цілісні модулі; інтернет-відео, мультимедійні презентації, інтерактивні онлайн-дослідження та практичні завдання в режимі офлайн. Усе це забезпечить учнів альтернативними способами навчання та дозволить учителям збагачувати навчальний досвід для всіх учнів; 4) моделювання та сприяння обміну в інтернеті для надання учням відповідних шляхів взаємодії та спільної роботи в інтернеті. Це допомагає їм стати ефективними онлайн-учнями, комунікаторами та співавторами; 5) розробка персоналізованих інструктажів для студентів (учнів), що забезпечать гнучкі шляхи представлення (засвоєння) матеріалу, альтернативні засоби для завершення та здачі учнівських робіт, а також ресурси та інструменти для учнів з різницею в навчанні (чи при порушеннях навчання). Для цього вчителям також потрібні засоби для моніторингу успішності учнів та визначення потреби в подальшій підтримці. Це дозволить вчителям спрямовувати кожного учня на успішне досягнення своїх початкових цілей тощо [15].

Українські вчителі розкривають власні знахідки для успішної дистанційної освіти: найефективніші методи (Д. Мельникова, вчителька української мови та літератури, Новопечерська школа, м. Київ) [5]; корисні поради та огляд практик дистанційного навчання (І. Большакова, тренерка НУШ. Вебінар «Огляд практик дистанційного навчання») [2]. Освітні сайти розміщують рекомендації вчителям щодо дистанційного навчання, це зокрема сайт «ПРО. СБІТ. Центр інноваційної освіти» (prosvitcenter.org) та ін.

Щодо уроків музичного мистецтва та мистецтва у режимі онлайн, то інформації мало. Назвемо окремі статті [13–14; 18–19]. Так, К. Theano [19] досліджує та презентує різні онлайн-курси музичної освіти й вивчає ставлення вчителів і учнів до дистанційного навчання. Цікаві та ефективні способи покращення уроків музичного мистецтва онлайн пропонує американська вчителька музичного мистецтва Terri Lloyd

«Ideas for teaching Elementary Music classes online» (сайт: fraumusic.com). Українською мовою інформація щодо дистанційного навчання мистецтва представлена у статті Л. Гаврілової [3].

Однак нові виклики, пов'язані з масовим дистанційним навчанням у ЗЗСО, зокрема і мистецтва, нерозробленість цієї проблеми на теоретичному рівні та відсутність узагальнення досвіду практиків у період 2020–2021 рр., спонукали нас розкрити власний педагогічний досвід організації і проведення уроків музичного мистецтва і мистецтва в дистанційному форматі, що становить **мету даної статті**. Для зручності матеріал статті представлено у вигляді правил, які дають розуміння організації дистанційного навчання у ЗЗСО, в межах якого розгорталося навчання мистецтва онлайн.

Положення про дистанційне навчання було затверджене Наказом № 466 МОН України від 25 квітня 2013 р. «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235. Відповідно до даного положення, *дистанційне навчання* – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. *Метою дистанційного навчання* є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями, відповідно до державних стандартів освіти. Дистанційна форма навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (смартфон, планшет, ноутбук тощо) всіх учасників освітнього процесу, а також володіння вчителями технологіями його реалізації.

Нове Положення про дистанційне навчання було затверджене Наказом № 1115 МОН України від 8 вересня 2020 р. і зареєстроване в Міністерстві юстиції 28 вересня 2020 р. за

№ 941/35224. Дане положення передбачає, що під час дистанційного навчання обов'язково мають враховуватися інтереси учнів: організація освітнього процесу має забезпечувати регулярну та змістовну взаємодію вчителів з учнями; заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також за потреби – надання їм підтримки в освітньому процесі тощо.

Отже, ключовою позицією в запровадженні такого освітнього формату є спрямованість учителя на учня в ході постійної і різнопланової взаємодії з ним. А це передбачає необхідність пов'язати уроки з інтересами сучасних учнів, які вільно («як риба у воді») посплугуються соціальними мережами; також важливою умовою є вибудовування навчання на сучасних платформах, з використанням соціальних мереж. Наступна позиція – це розуміння змісту поняття «ефективний урок мистецтва чи музичного мистецтва». І вимірюється така ефективність не кількістю і довжиною презентацій учням для перегляду, не кількістю завдань і виконаних ними практичних робіт, а (за нашим переконанням) ефективною взаємодією між учителем і учнями, між самими учнями всередині класу, що є педагогічним інструментом пізнання мистецтва і вирішення низки важливих завдань, серед яких формування компетентностей учнів.

Розглянемо на практиці, як вибудувати процес дистанційного навчання мистецтва на прикладі організації мистецьких онлайн-уроків у Виноградівській ЗОШ І–ІІІ ступенів № 8 (м. Виноградів, Закарпатська обл.). Для зручності сприймання і розуміння послідовності налагодження цього процесу (наприклад, перед початком навчального року) нами виокремлено організаційно-педагогічні постулати у вигляді 10 правил, що допоможуть адміністрації і вчителям закладу швидко та ефективно налагодити процес викладання музичного мистецтва і мистецтва. Ці правила можна розглядати і як покрокову інструкцію.

1. Єдина платформа школи для дистанційного навчання. Для ефективного дистанційного навчання необхідно забезпечити комунікацію між учасниками

освітнього процесу: учителем – учнем – батьками. Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття «педагогіка партнерства» зі світоглядних обширів у нормативну площину. Українські дослідники посилаються на висновки професорки соціології університету Джона Хопкінса – Джой Епштейн, яка своїми дослідженнями ще у 1982 р. засвідчила залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, вчителів та адміністрації школи [1, с. 25–26].

Організовуючи дистанційне навчання, в школі варто обрати єдину платформу, на якій учні та їхні батьки легко зможуть зорієнтуватись, шукаючи розклад, посилання на онлайн-уроки, завдання для виконання чи просто можливість контакту із учителями для зворотного зв'язку. Простота користування нею сприятиме активній участі батьків у навчанні дитини, здійсненню ними контролю за виконанням завдань. Важливо, щоб учителі, які володіють різними навичками користування соціальними мережами та онлайн-сервісами і не завжди мають вдома ноутбук, могли швидко та легко навчитися користуватися такою онлайн-платформою.

Існує широкий вибір онлайн-платформ для організації дистанційного навчання всієї школи:

- ЄДИНА ШКОЛА. Інформаційно-комунікаційна система, призначена для закладів освіти, учнів та їхніх батьків, що включає електронні журнали та щоденник. Наявний мобільний застосунок. Рекомендована МОН України.

- GOOGLE CLASSROOM. Безкоштовний вебсервіс, створений Google для закладів освіти. Наявний мобільний застосунок.

- HUMAN ШКОЛА. Зручні та сучасні інструменти для навчального закладу (система управління навчанням, аналітика, шкільна соцмережа, рефлексія). Безкоштовно – для державних ЗЗСО.

- НОВІ ЗНАННЯ. Електронні класні щоденники та журнали. Зручна система дистанційного навчання. Заклад освіти повинен бути приєднаним до системи «КУРС «Школа»».

- PADLET. Це зручний, доступний інструмент для організації спільної роботи учасників освітнього процесу з

різним контентом у визначеному віртуальному просторі. Це – інструмент зі створення віртуальних дошок, де можна розміщувати текст, мультимедійні файли та посилання на інтернет-сторінки.

- MOODLE. Навчальна платформа, яка допоможе створити ефективне інтернет-навчання у власному середовищі. Можливість створювати курси, розгортати багато різних видів діяльності, тобто MOODLE має широкий інструментарій: форми здачі завдань, дискусійні форуми, журнал оцінювання, завантаження файлів, календар подій, обмін повідомленнями, онлайн-тестування, новини та анонси, Вікі-ресурси.

Виноградівська ЗОШ І–ІІІ ступенів № 8 обрала для організації дистанційного навчання віртуальну дошку Padlet. У березні 2020 р. учителі інформатики школи розробили алгоритм дій дистанційного навчання. На єдиній платформі кожен учитель розміщував відеоуроки, завдання та варіанти комунікації для учнів. На віртуальній стіні Padlet не обов'язково проходити реєстрацію та авторизацію, а також вона є абсолютно безкоштовною. Для більшої зручності учителі інформатики нашої школи помістили Padlet на шкільний сайт у рубриці «Дистанційне навчання», щоб кожен учень, батьки та учителі могли легко знаходити будь-який контент та співпрацювали один з одним. Означимо особливості та переваги Padlet:

- створену дошку можна розмістити в соціальних мережах (Facebook, Twitter, Google, шкільний сайт тощо); зберігати у вигляді електронного документа у форматах PDF, Excel, CSV; відправити електронною поштою, вставити у власну сторінку або блог за допомогою html-коду, а також використовувати мобільну версію з QR-кодом;

- організація спільного доступу користувачів до дошки: це зручно, адже всі вчителі школи можуть розміщувати на ній свої завдання, посилання та ін.;

- на дошці можна створити розділи, наприклад: «1-й клас», «2-й клас» і т. д., щоб кожен учитель розміщував контент саме в тому «розділі-класі», в якому викладає уроки (фото 1);

- дана віртуальна дошка дуже зручна в користуванні, тож практично в кожного учителя не виникне труднощів;

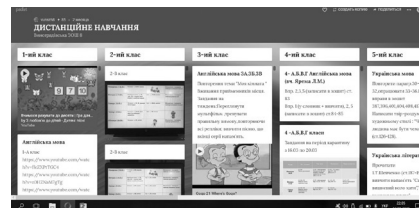

Фото 1. Padlet: розділи по класах

- можливість розміщення різноманітних навчальних матеріалів (текстові документи, відеоролики, презентації, тестові завдання, вказівки та інструктажі).

Під час другої хвилі дистанційного навчання наша школа обрала інший шлях організації роботи учнів. Попередньо було створено Google Classroom із кожним класом окремо, майже з кожного навчального предмета. Це також дуже зручна онлайн-платформа від Google, де вчителі та учні можуть проводити віртуальні зустрічі. Особливості та переваги Google Classroom:

- безкоштовність платформи для всіх користувачів;

- отримання доступу та входження з ПК (через вебверсію) або з мобільного телефона, з допомогою застосунків для Android та iPhone;

- керівництво процесом навчання та створення інтерактивних занять, можливість створювати різні класи, розподіляти завдання та надсилати їх, отримувати нотатки та мати зворотний зв'язок;

- створення класу і навчальних тем, додавання запитань учням, виставлення балів за кожну вправу чи виконане завдання, а також встановлення часу на їх виконання (фото 2);

- можливість прикріплення учнями фото, Word та PDF файлів, відеороликів та інших варіантів виконаного завдання;

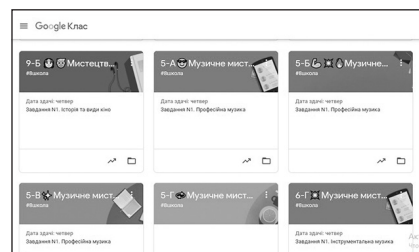

Фото 2. Поділ на класи в Google Classroom

- щоб користуватись платформою, достатньо мати обліковий запис у Google.

Також додатково класними керівниками 5–11 класів було створено групи у Viber, де були б присутні й інші вчителі.

2. Зручний спосіб комунікації вчителя з учнями під час дистанційного навчання.

Місцем, де учень зможе отримати організаційну інформацію, навчальний матеріал та зв'язок з учителем, безумовно, є загальношкільна платформа, про яку йшлося вище. Однак потрібно забезпечити зворотний зв'язок, організувати його окремо, зробити зручним для учня і учителя. Наприклад, куди саме учень надсилатиме виконані завдання? Як зможе поставити запитання вчителю (якщо це не відеоконференція)? Де учень отримає додаткове пояснення, бо не розуміє, як саме виконувати завдання? Ці та інші питання вирішуються завдяки правильно організованій комунікації.

Під час дистанційного навчання навесні на загальношкільній віртуальній дошці мною розміщувалися *декілька варіантів комунікації*, а кожен учень самостійно обирав найбільш зручний для себе: електронна пошта, Viber, Instagram, Messenger, Google Classroom. Більшість учнів обрала для себе зворотний зв'язок через Instagram, що є найпопулярнішою соціальною мережею, яка приваблює яскравістю, величезною кількістю успішних блогерів, цікавих історій з життя зірок та ін. На мій акаунт в Instagram уже давно підписана більша частина моїх учнів, тож під час дистанційного навчання я виставляла оголошення та цікаві завдання у stories (це зображення або відео, до якого можна додати текст; також там можна створювати тести, опитування, вікторини тощо; контент зникає через 24 години, але його можна зберегти в окремих папках «актуальне»). Отже, такий спосіб сприяє зацікавленню учнів навчанням.

3. Розробка доступного та зрозумілого формату сприйняття інформації учнями. Стисла, чітка та цікава подача навчального матеріалу – запорука успішного його опанування. З допомогою відеоредактора Movie Studio мною створювалися відеоуроки для кожного класу (середня тривалість 18–20 хв.), із збе-

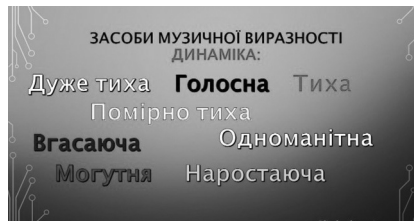

Фото 3–4. Картки для аналізу прослуханого музичного твору

реженням структури уроку в короткому форматі, щоб не примушувати учня сидіти біля екрана 45 хв. Створений відеоурок зберігався на своєму Google-диску. Потім на загальношкільній віртуальній дошці я розміщувала посилання на відеоурок (під час другої хвили дистанційного навчання – розміщувала в Google Classroom). Клікаючи на посилання, діти автоматично переходили на «урок», який можна було переглядати онлайн або завантажувати і дивитися пізніше офлайн. До відеоуроку обов'язково розміщувався короткий опис завдання, варіанти комунікації та дедлайн.

Відеоуроки музичного мистецтва та мистецтва створювала, використовуючи звичні для школярів етапи уроку. Так, на уроці музичного мистецтва: вітання, актуалізація опорних знань, ознайомлення з темою уроку, сприймання музичних творів, розспівка, розучування пісні, творче завдання, закріплення теми та матеріалу уроку, тести, домашнє завдання; на уроці мистецтва – вітання, актуалізація опорних знань, ознайомлення з темою уроку, сприймання мистецьких творів, творче завдання, закріплення теми та матеріалу уроку, тести, домашнє завдання.

Використовувалися звичні для учнів картки для аналізу прослуханого твору (фото 3–4) і картки із завданнями (фото 5–6).

Варто скористатися досвідом та розробками талановитих колег (попередньо взявши від них дозвіл на використання та розміщення цих матеріалів на сайті вашої школи). Зокрема, я іноді використовувала цікаві й сучасні розробки дистанційних уроків у форматі вебпрограми SWAY.OFFICE (Microsoft Sway), розроблені креативною учительською музичного мистецтва С. Тунік. Окремі теми з мистецтва розповідала дітям в Zoom, адже не все можна легко пояснити з допомогою змонтованого відеоуроку.

4. Організація «живого спілкування» між учнем і вчителем. Учні іноді потребують додаткових пояснень матеріалу. Пропоную виходити на відеозв'язок або використовувати обмін відеоповідомленнями та голосовими повідомленнями в Instagram. Так, тема «Телебачення та ілюзорний світ» у 9-му класі передбачає створення за допомогою інтернет-ресурсів та комп'ютерних технологій музичного відеокліпа або рекламного ролика. Дехто з учнів записував і надсилав мені «миттєві відеоповідомлення» в Instagram, з яких я дізнавалася про проблему у виконанні завдання і сприяла її розв'язанню, наприклад: «Я не розумію, як саме можу змонтувати відеоролик. Порадьте відеоредактор для опанування», або: «Чи можна використовувати відеофрагменти не з інтернет-ресурсів, а

Фото 5–6. Картки із завданнями для виконання учнями

зняти самому й поставити фонову пісню?» тощо. Такі повідомлення допомагають також надати моральну підтримку учням, наприклад, коли вони соромилися записувати своє виконання пісні на відео та надіслати учителю (урок музичного мистецтва, 5–7 класи). Я допомагала дітям перебороти свій страх, пояснювала, що відеозапис учнівського виконання бачить тільки вчитель, і що це аналог співу перед усім класом на звичайному уроці.

«Миттєві відеоповідомлення» в Інстаграмі – це дуже зручний спосіб про щось запитати чи щось пояснити. Користувач заходить у Direct (особисті повідомлення), натискає на іконку (фотоапарат) зліва внизу, після чого бачить спускову кнопку і натискає на неї – одразу ж починає записуватись миттєве відео. Спускову кнопку слід тримати доти, доки записується відео, а після запису його можна надіслати. Зважте, що після перегляду миттєвого відеоповідомлення в Інстаграмі, воно автоматично зникає (хоча можна налаштувати його збереження, – обираємо таку функцію, гортаючи нижню стрічку).

Потрібно використовувати також і уроки-відеоконференції (відеозустрічі) за допомогою Zoom або Google Meet, які зручні в користуванні.

5. Цікаві домашні завдання і право їх вибору школярами. Це правило стимулює учнів на виконання домашніх завдань, спонукає до творчості та співпраці. Домашні завдання у цікавій формі – це і розробити дизайн меблів чи інтер'єру у стилі, який вивчається зараз (завдання з підручника з мистецтва для 8-го класу; автор Л. Масол); заспіва-

Фото 8–9. Приклади виконання домашнього завдання учнями та розміщення його в соцмережі Instagram

ти пісню і записати своє виконання на відео (більшість учнів обирали саме це завдання); пофілософствувати над певною картиною, розшифрувати її символи, давши відповідь на запитання, наприклад: чому один меч прямий? (урок мистецтва у 8 класі; картина «Присяга Гораціїв». Жак-Луї Давид) тощо. Оголошення домашнього завдання у соцмережі Instagram має бути стислим і спонукати його виконати (фото 7). Приклади виконання домашніх завдань представлено на фото 8–9.

Можливість вибору учнями варіантів домашнього завдання приносить задоволення і розвиває індивідуальні здібності. Наприклад, під час вивчення теми в 5-му класі «Музика та інші види мистецтва» було запропоновано такі варіанти:

1. Визначити, записати та надіслати вчителю темп музичного твору: Л. Деліб. «Навшпиньки» з балету «Сільвія».
2. Створити відеофрагмент власного танцю під музичний супровід: Л. Деліб. «Навшпиньки» з балету «Сільвія».
3. Підібрати ілюстрації до прослуханих музичних творів на уроці, оформити у вигляді таблиці та надіслати вчителю.
4. Виконати фрагмент пісні «Школярі-школяріки» (муз. О. Злотника, сл. О. Вратарьова), записати на відео своє виконання та надіслати вчителю або виставити у своєму Instagram із хештегом #музичне мистецтво та відміткою учителя (коли вас відмічають в Instagram, то вам приходить сповіщення про це).

6. Використання онлайн-ігор та вправ. Щоб урізноманітнити дистанційне навчання, зробити його цікавим та ефективним пропонує час від часу

використовувати онлайн-ігри та вправи для закріплення й перевірки вивченого матеріалу. Існує багато цікавих ресурсів із готовим контентом (наприклад, LearningApps, Wordwall), або ж вчитель може самостійно створити свої власні.

Примітка: LearningApps – це інтернет-сервіс мультимедійних дидактичних вправ. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань й інтерактивних вправ з різних предметних галузей для використання на уроках і в позаурочний час, – і для малечі, і для старшокласників, які зможуть перевірити та закріпити свої знання в ігровій формі. Кожен із ресурсів можна використати на своєму занятті, змінити під власні потреби, розробити схожий чи зовсім інший навчальний модуль, його можна зберігати у власному «кабінеті», створивши свій акаунт у даному онлайн-новому середовищі. У вправах можна додавати текст, зображення, звук, відео.

Багатофункціональним інструментом для створення інтерактивних, а також і друкованих матеріалів є Wordwall. Інтерактивні вправи відтворюються на будь-якому пристрої, що має доступ до інтернету: на комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Дуже цінним є те, що процес створення займає мало часу, а можливостей у сервісі багато. У безкоштовній версії існує 18 шаблонів для інтерактивних завдань, однак тут є один нюанс – у разі безкоштовного використання в особистому кабінеті може зберігатися лише 5 завдань одночасно. Щоб користуватись Wordwall у повному обсязі, потрібно використовувати платну версію.

Цікаві та доступні інтерактивні вправи, створені за допомогою цих сервісів, пропонують наші колеги – Катерина Горячева (на своєму сайті), Марія Демків (у групі Facebook «Музична вітальня»), Світлана Тунік (у Facebook) та ін.

7. Забезпечення проміжного оцінювання учнів. Оцінювати чи не оцінювати кожен тест, запропонований учням, – справа індивідуальна, але саме тести є найкращим варіантом перевірки засвоєних знань учнів (хоча і не завжди точним). Як показала наша практика, це був один із найулюбленіших в учнів видів роботи під час дистанційного навчання (користуюсь ним і під час зви-

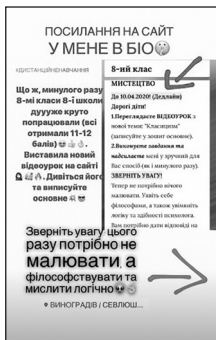

Фото 7. Приклад оголошення домашнього завдання вчителем у соцмережі Instagram

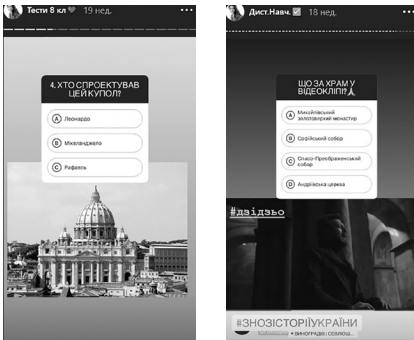

Фото 10–11. Приклади онлайн-тестів

чайного навчання). Онлайн-тести розроблялися в Instagram та за допомогою Google Forms.

Тести в Instagram створюються легко і швидко: достатньо завантажити на телефон зображення або заставку і створити питання з варіантами відповідей (використовуючи завантажене зображення-фон, підказку). Основний нюанс – такі тести зникають через 24 години, але всі учні про це знають і встигають їх виконати. Проте учитель може зберігати ці тести в папці «актуальне» для своїх потреб, тільки виконувати їх учні в такому випадку вже не зможуть. Цікаво, що учень одразу після натискання на варіант відповіді бачить, чи правильно він відповів (одразу зеленим кольором світиться правильна відповідь). (Фото 10–11).

Щоб створити тести за допомогою Google Forms слід мати обліковий запис у Google (gmail.com) та достатньо ввійти на свій Google Диск, натиснути «створити» і обрати Google Форми. Перед вами з'явиться нове вікно, де можна створити форму, яку можна налаштувати, назвати, змінити зовнішній вигляд і, власне, створити тести. Можна увімкнути оцінки (автоматизувати оцінювання тесту), налаштувати хід оцінювання (показувати чи не показувати оцінку учневі). Як саме створювати абсолютно різні форми та варіанти запитань, можна переглянути в YouTube, де є багато уроків з покроковими інструкціями для цього (українською мовою).

Важливо перевірити тест перед тим, як виставляти його для учнів, адже якщо ви потім почнете його редагувати, то поставите учнів у нерівні умови.

8. Робота учнів в онлайн-групах. Дистанційне навчання – це найкраща

можливість об'єднати учнів у команди груповими завданнями. Іноді це навіть спрощує етап підготовки завдань. Така робота дозволяє максимально розкрити творчий потенціал школярів, як наприклад, у проєктній діяльності. Не варто переобтяжувати учнів значною кількістю проєктів, інколи доцільно запропонувати мініпроєкт. При цьому слід звертатися до інтересів та хобі дітей, зокрема, використання соціальних мереж, популярних додатків, відео тощо. Можна використати Trello – онлайн-програму, яка дозволяє організувати командну взаємодію школярів.

Наведемо приклад проєкту онлайн. Так, десятикласники, вивчаючи тему: «Вражаючі пам'ятки індійської архітектури», отримали групове завдання: створити буклет/брошуру «Індія вражає» для мандрівок Індією. Учні самостійно розділились на групи (по четверо осіб), створили групу (Instagram, Viber), додали до групи вчителя (щоб він за потреби коригував та спрямовував дії учнів під час виконання проєкту) і розподілили обов'язки: 1-й учень детально знайомився та пропонував варіанти архітектурних споруд, цікавих туристам, про які йтиметься в буклеті; 2-й учень збирав та конкретизував інформацію за допомогою інтернет-ресурсів (якісні фото, назви споруд та цікаві факти про них); 3-й учень розробляв маршрут (за допомогою Google Maps та інтернет-джерел); 4-й учень створював буклет, дослідивши та обравши найбільш зручний додаток. Учні обирали варіанти презентації проєкту: 1) надіслати вчителю для аналізу та оцінювання, рекомендацій на майбутнє; 2) презентація буклету у відеоконференції в Zoom чи Google Meet одним із учасників групи, що передбачає дискусію; 3) група виставляє посилання на буклет (або сам буклет) у одній із соцмереж, де кожен може коментувати результат проєктної діяльності цієї групи; учитель аналізує, оцінює, висловлює побажання.

9. Система: «Запитання-відповідь».

Одразу домовтеся з учнями, коли й куди вони можуть надсилати вам запитання (інакше є ризик витратити час на його пошук). Якщо якесь питання від учнів часто повторюється, то варто перформатувати завдання або створити

файл із відповідями на часті запитання, виставляти лайфхак-підказки в Stories/Instagram. Наголошу на дієвості цього прийому: дехто із сьогоднішніх моїх восьмикласників на уроці впізнали Софійський собор завдяки минулорічним підказкам тодішнім учням 8-х класів.

10. Різні види оцінювання та побажання. Вирішити, як саме оцінювати роботу учнів під час дистанційного навчання, мені допоміг вебінар «5 лайфхаків оцінювання під час дистанційного навчання», який проводила Наталія Кідалова – найкраща вчителька України 2019 року за версією премії Global Teacher Prize Ukraine. Вона пропонує різні варіанти оцінювання під час дистанційного навчання, яке покликане не тільки оцінити роботу дитини, а й мотивувати її працювати над собою, рухатись вперед та покращувати свої результати [6]. Нами виокремлено чотири види оцінювання, які найбільше себе виправдали в нашій педагогічній діяльності:

1. Самооцінювання, форми самооцінювання:

1) заповніть форму із завданнями: перерахуйте 5 фактів, про які ви дізнались, вивчаючи нову тему; напишіть про найцікавіше серед того, про що ви довідалися сьогодні; назвіть один факт чи твір, про який ви хотіли б дізнатися більше; що у вас викликало проблеми із розумінням; назвіть спосіб, за допомогою якого ви могли б краще зрозуміти тему;

2) електронні картки із запитаннями: три речі, які я дізнався; у мене два запитання; одна річ, яку я не зрозумів; що для мене було найцікавішим;

3) малювання: намалювати етапи процесу у вигляді «сторіз» у Instagram або створити комікс для зображення своїх здобутків;

4) форма для самооцінювання може містити перелік здобутих навичок і вмінь;

5) «твіт уроку»: стисло висловити основну ідею теми уроку в рамках 140 символів (як у Твітері), використовуючи цікаві та тематичні хештеги;

6) «емоїї» – можна створити (за допомогою Google Forms тощо) аркуш із питаннями, а варіантами відповідей стануть смайлики із різними емоціями та

підказками: смайлик, який плаче (нічого не зрозумів), задуманий смайлик (потребую додаткового роз'яснення) тощо.

2. Формувальне оцінювання – це один із різновидів оцінювання, в якому фокусуємось на тому, що вийшло в учня, робимо акцент на його сильних сторонах, а також спрямовуємо на покращення результатів у майбутньому. Таке оцінювання допомагає аналізувати індивідуальний прогрес учня і планувати індивідуальний темп навчання. Найкраще це робити, реалізуючи зворотний зв'язок.

3. Зворотний зв'язок відіграє центральну роль у дистанційному оцінюванні; це комплекс вербальних і невербальних засобів взаємодії між людьми з метою передачі певних думок, вражень та пропозицій: що можна зробити, щоб досягнути навчальної мети і покращити результати. Забезпечити такий зв'язок можна, використовуючи різні інтернет-ресурси. Слід не тільки отримувати від учнів їхні міркування, враження та ін., а й надавати їм свої: що виконано добре, над чим варто попрацювати тощо. І це краще робити у позитивному ключі: давати учням більше підтримки, ніж критики, адже стрес під час дистанційного навчання через соціальну ізоляцію негативно впливає на них.

4. Поточне та підсумкове оцінювання. Підсумкові оцінки в 5–11-х класах є обов'язковими. Поточне оцінювання учителі можуть здійснювати в усній і письмовій формах, застосовуючи такі його види: тестування, дослідницькі та творчі проекти, усні опитування тощо. Кількість робіт, які підлягають поточному оцінюванню, варто оптимізувати з метою уникнення перевантаження учнів. Підсумкову оцінку за семестр у разі дистанційного навчання виставляємо з урахуванням результатів поточного та тематичного оцінювання.

Результати оцінювання навчальних досягнень рекомендовано повідомляти учням у такі способи: фіксувати в електронному щоденнику (за наявності), надсилати індивідуально з використанням одного із засобів зв'язку (електронної пошти, соцмереж, по телефону, в Google Classroom та ін.).

Окремо слід зауважити про **похибки дистанційного навчання**.

1. У перший тиждень дистанційного навчання було складно зрозуміти, як організувати учнів у єдину спільноту та знайти один одного за допомогою інтернет-ресурсів, адже наша школа є найбільшою в районі (більше 1000 учнів). Проблема вирішилась завдяки злагодженим діям адміністрації, класних керівників і вчителів-предметників.

2. Звичайно, що в кожному класі були учні, які так і не вийшли на зв'язок із учителями через низку причин: відсутність інтернету або гаджетів, допомоги батьків (1–5 класи), мотивації. Складнощі виникали і тому, що учні співпрацювали через різні засоби комунікації. Однак я, як вмотивований учитель, шукала будь-який засіб зв'язку із усіма моїми учнями і здебільшого мені це вдавалося.

3. Не завжди школярі розуміють якісь аспекти з теми уроку. Подібні проблеми вирішуються за допомогою відео та голосових повідомлень, онлайн-відеозустрічей.

4. Неможливо контролювати, чи виконали учні тести-онлайн самостійно. Сприймайте це за замовчуванням.

5. Не всі учні хотіли співпрацювати у групах онлайн, однак я обрала стратегію не примушувати їх до виконання абсолютно всіх завдань, працювала над формою і змістом завдань та варіантами їх вибору, щоб школярі самі захотіли їх виконувати.

6. Деякі учні не дотримувались дедлайну, надсилаючи виконані завдання після нього. Також були повідомлення із запитаннями та проханням допомоги у виконанні завдань пізно ввечері. Ці та інші ситуації спонукали мене розмірковувати над пошуком рішень, а отже, мотивували рухатися у професійному розвитку і саморозвитку.

Висновки. Раптовий та неочікуваний перехід шкіл на дистанційну форму навчання вніс корективи в освітній процес і спонукав зрозуміти багатоаспектність проблеми навчання мистецтва в дистанційній формі. Однією з них є переформатування культури школи як освітнього простору – з новими типами обов'язків для вчителів, учнів та батьків; другий аспект – це нові форми взаємодії між учасниками освітнього процесу. Ще один важливий аспект –

ефективне дистанційне навчання вимагає опанування нових професійних умінь, часу та технологічних ресурсів, щоб учителі могли оптимізувати новий досвід навчання мистецтва.

Вважаємо, що ефективне дистанційне навчання налагоджується за умови злагодженої роботи адміністрації школи, класних керівників і вчителів-предметників та постійного зв'язку із учнями та батьками. Цьому сприяє обрана закладом єдина інтернет-платформа.

Ефективним дистанційне навчання мистецтва стає за умови постійного зв'язку в інтернеті вчителя й учнів, для чого доцільно використовувати різні форми спілкування – відеоконференції, синхронні комунікації в режимі реального часу та спілкування на форумах (асинхронні), а також інструменти співпраці через соціальні мережі. Особливо актуальним це стає у процесі сприймання творів мистецтва.

Пізнання мистецтва стає ефективним завдяки забезпеченню учнів альтернативними способами навчання. Відеоконференції, «мікролекції», інтернет-відео, відеоуроки, мультимедійні презентації, інтерактивні вправи та ігри, онлайн-дослідження, онлайн-проекти та інші ресурси допоможуть учителям збагачувати навчальний досвід для учнів усіх вікових груп.

Вважаємо, що одним із завдань вчителя є допомогти сучасним школярам ставати ефективними комунікаторами та співавторами дистанційного навчання мистецтва, щоб розвиватися і самореалізовуватися його засобами.

Подальші дослідження слід спрямувати у площину аналізу результатів різних типів взаємодії учасників освітнього процесу під час дистанційного навчання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

- Бабко Т. М., Банах О. В., Вознюк А. В., Коломоець Г. А., Кудрик Л. Г., Мельник О. М. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта». 209 с. С. 25–26.
- Большакова І. Огляд практик дистанційного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=aDZH4Ue-gCM>
- Гаврілова Л. Г. Специфіка розроблення дистанційних курсів з музично-історичних дисциплін. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 58. Вип. 2. С. 28–37.
- Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. Порадник. З досвіду роботи освітан

міста Києва: навч.-метод. посіб. / упоряд.: Воронікова І. П., Чайковська Н. В. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 456 с.

5. Мельникова Д. Що найкраще працює в дистанційному навчанні? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvitoria.media/opinions/shho-najkrashhe-pratsyuie-v-dystantsijnomu-navchanni/>

6. Онлайн-EdCamp 2020 – 5 лайфхаків оцінювання під час дистанційного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=rsOGGCPncGA>

7. Теория и практика дистанционного обучения : учеб. пособие / под ред. Е. С. Полат. Москва : Изд. Центр «Академия». 2004. 416 с.

8. Albert D. J. Online versus traditional master of music in music education degree programs. *Journal of Music Teacher Education*, 2014. 25(1), 52–64. doi:10.1177/1057083714548588

9. Barry N. H. Integrating web based learning and instruction into a graduate music education research course: An exploratory study. *Journal of Technology in Music Learning*, 2003. 2(1), 2–8.

10. Cohen A. M., & Kisker, C. B. The shaping of American higher education: Emergence and growth of the contemporary system (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass. 2010. Режим доступу: <https://www.amazon.com/Shaping-American-Higher-Education-Contemporary/dp/0470480068>

11. Greher, G. R. (2007). If you build it ...: A distance-learning approach for music teacher licensure test preparation. *Journal of Music Teacher Education*, 16(2), 61–74. Режим доступу: <https://doi.org/10.1177/10570837070160020107>

12. Groulx, T. J., & Hernly, P. (2010). Online master's degrees in music education: The growing pains of a tool to reach a larger community. Update: Applications of Research in Music Education, 28(2), 60–70. URL: <https://doi.org/10.1177/8755123310361765>

13. Hebert D. Five challenges and solutions in online music teacher education. *Research and Issues in Music Education*, 2007. 5 (1). URL: <http://ir.stthomas.edu/rime/vol5/iss1/2>

14. James W. Sherbon, David L. Kish. Distance Learning and the Music Teacher. *Music Educators Journal*, 2005. URL: <https://doi.org/10.2307/3400195>

15. Kleiman Glenn M. We can make online learning a positive force in education. URL: https://edsources.org/2020/we-can-make-online-learning-a-positive-force-in-education/631852?fbclid=IwAR00QsK2BMGVQaWju2UJyhbCkpVtx3zMaNiqk0RA-8h_V8_GH_-xiKQhX1s

16. Ward-Jackson, J., & Yu, C. Impact of Online Learning in K–12: Effectiveness, Challenges, and Limitations for Online Instruction.

Handbook of Research on Blended Learning Pedagogies and Professional Development in Higher Education, IGI Global, 2019. URL: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-5557-5.ch020>

17. What did distance learning accomplish? URL: <https://www.apa.org/monitor/2020/09/distance-learning-accomplish?fbclid=IwAR3qHrZ4alx2r28vi1f1HTJL-Rmlw7HDEGJR03zFTX00mWu3ZdJmb7OFaj0>

18. Sherbon James W. James W., Kish David L. Distance Learning and the Music Teacher/ First Published November 1, 2005 Research Article. URL: <https://doi.org/10.2307/3400195>

19. Theano K. Online Distance Learning and Music Training: Benefits, drawbacks and challenges». 2013. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02680513.2015.1011112>

References:

1. Babko, T. M., Banakh O. V., Vozniuk, A. V., Kolomoiets, H. A., Kudryk, L. H., & Melnyk, O. M. (2020).

Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia vzaiemodii z batkami uchniv pochatkovoii shkoly [New Ukrainian school: organization of interaction with parents of primary school students]. Kyiv: Vydavnychiy dim «Osvita».

2. Bolshakova, I. (n.d.). Ohliad praktyk dystantsijnoho navchana [Review of distance learning practices]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=aDZH4Ue-gCM>

3. Havrilova, L. H. (2017). Spetsyfika rozroblennia dystantsiinykh kursiv z muzychno-istorychnykh dystsyplin [The specifics of the development of distance learning courses in music history]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. Vol.58, Issue 2. (pp.28–37).

4. Vorotnikova, I. P., & Chaikovska, N.V. (2020). Dystantsiine navchannia: vyklyky, rezultaty ta perspektyvy. Z dosvidu roboty osvitan mista [Distance learning: Challenges, results and prospects. From the experience of educators of Kyiv city]. Kyiv: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka.

5. Melnykova, D. (n. d.) Shcho naikrashche pratsiuie v dystantsijnomu navchanni? [What does it work the best in distance learning]. Retrieved from: <https://osvitoria.media/opinions/shho-najkrashhe-pratsyuie-v-dystantsijnomu-navchanni/>

6. Online-EdCamp 2020 – 5 laifkhakiv otsiniuvannia pid chas dystantsijnoho navchannia [Online-EdCamp 2020 – 5 life hacks for assessments during distance learning]. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=rsOGGCPncGA>

7. Polat E.S. (Ed.). (2004). Teoriia i praktika distantsionnogo obucheniiia [Theory and practice of distance learning]. Tsentr "Akademiiia".

8. Albert, D. J. (2014). Online versus traditional master of music in music education degree programs. *Journal of Music Teacher Education*, 25(1), 52–64. <https://doi.org/10.1177/2F1057083714548588>

9. Barry, N. H. (2003). Integrating web based learning and instruction into a graduate music education research course: An exploratory study. *Journal of Technology in Music Learning*, 2(1), 2–8.

10. Cohen A. M., & Kisker, C. B. (2010). The shaping of American higher education: Emergence and growth of the contemporary system. (2nd ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass. Retrieved from: <https://www.amazon.com/Shaping-American-Higher-Education-Contemporary/dp/0470480068>

11. Greher, G. R. (2007). If you build it ...: A distance-learning approach for music teacher licensure test preparation. *Journal of Music Teacher Education*, 16(2), 61–74. <https://doi.org/10.1177/10570837070160020107>

12. Groulx, T. J., & Hernly, P. (2010). Online master's degrees in music education: The growing pains of a tool to reach a larger community. Update: Applications of Research in Music Education, 28(2), 60–70. <https://doi.org/10.1177/8755123310361765>

13. Hebert, D. (2007). Five challenges and solutions in online music teacher education. *Research and Issues in Music Education*, 5(1). Retrieved from: <http://ir.stthomas.edu/rime/vol5/iss1/2>

14. Sherbon, J.W., Kish L.D. (2005). Distance Learning and the Music Teacher. *Music Educators Journal*. <https://doi.org/10.2307/3400195>

15. Kleiman G. M. (2020). We can make online learning a positive force in education. Retrieved from: https://edsources.org/2020/we-can-make-online-learning-a-positive-force-in-education/631852?fbclid=IwAR00QsK2BMGVQaWju2UJyhbCkpVtx3zMaNiqk0RA-8h_V8_GH_-xiKQhX1s

16. Ward-Jackson, J., & Yu Chen (2019). Impact of Online Learning in K–12: Effectiveness, Challenges, and Limitations for Online Instruction.

Handbook of Research on Blended Learning Pedagogies and Professional Development in Higher Education, IGI Global, <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-5557-5.ch020>

17. Weir, K. (2020). What did distance learning accomplish? Retrieved from: <https://www.apa.org/monitor/2020/09/distance-learning-accomplish?fbclid=IwAR3qHrZ4alx2r28vi1f1HTJL-Rmlw7HDEGJR03zFTX00mWu3ZdJmb7OFaj0>

18. Sherbon, J.W., & Kish L.D. (2005). Distance Learning and the Music Teacher. *Music Educators Journal*. (1st ed.). <https://doi.org/10.2307/3400195>

19. Theano, K. (2013). Online Distance Learning and MusiTraining: Benefits, drawbacks and challenges. Retrieved from: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02680513.2015.1011112>

Liudmyla Stepanovna Bodnariuk, Honoured Teacher of Ukraine, Teacher of Music and Art, Vynohradiv Secondary School of I-III Grades № 8, Vynohradiv, Zakarpattia Region, Ukraine, miendzhul21@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5731-3970>

Teach art in a distance learning

The article deals with the problem of distance learning of music and art of students in institutions of general secondary education. The author notes the underdevelopment of this issue at the theoretical level and the lack of generalization of teachers-practitioners' experience for the period 2020–2021, which has led to reveal her own pedagogical experience how to organize music and art lessons in institutions of general secondary education in a distance learning. The material of the article is structured in the form of rules that give a clear understanding of organization of distance learning institutions of general secondary education and consistently reveal the stages of its implementation in school during quarantine. The stages are the following: a single school platform for distance learning, a convenient way to communicate with students during distance learning, development of accessible and understandable format of students' perception of information, organization of "live communication" between student and teacher, system "Questions–Answers", use of online games and exercises, students' work in online groups, interesting homework and students' choice, providing diagnostic assessment of students, different types of assessment and wishes.

The Internet platforms tested by the author are PADLET, GOOGLE CLASSROOM. The peculiarities of working with them are revealed; options for interaction between participants in the educational process – in particular, video art lessons, video messaging and voice messaging on Instagram, etc. The forms and variants of homework are offered and their examples are given; services for creating multimedia didactic exercises (LearningApps, Wordwall), which helps to test and consolidate students' knowledge in the form of games. The forms of student assessment are described as the following: self-assessment and its forms, formative assessment, feedback, current and final assessment. The errors of distance learning of art and ways of their correction, realized in the period 2020–2021 are indicated.

Key words: music, art, distance learning, online platforms, video lessons, interaction between teacher, students and parents.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2021 р.